

## Spis treści

### SŁOWO WSTĘPNE

|                         |    |
|-------------------------|----|
| 1. Argument             | 17 |
| 2. Na przekór Historii  | 22 |
| 3. Uciec z duszą        | 26 |
| 4. Samotnicy i wędrowcy | 37 |
| 5. Uciec od Rozpaczy    | 40 |
| 6. Uciec z Sybiru       | 42 |
| 7. Intencja ucieczki    | 45 |
| 8. Vidocq i literatura  | 47 |
| 9. Dezercja             | 51 |
| 10. Listy gończe        | 56 |
| 11. Granice             | 61 |
| 12. Uciec z więzienia   | 64 |
| 13. Słynne ucieczki     | 68 |
| 14. Uciec z więzy       | 74 |

### ANTOLOGIA

|                                     |    |
|-------------------------------------|----|
| I. Uciec z duszą                    | 79 |
| 1. Uciec z duszą                    | 81 |
| 2. Tak słowik ucieka w lasy         | 82 |
| 3. Przelotne ptaki                  | 83 |
| 4. Bóg naszą ucieczką               | 84 |
| 5. Im dalej od Boga ucieczesz       | 85 |
| 6. Kajdany ciała                    | 86 |
| 7. Jakiś czas temu odeszli          | 87 |
| 8. Szukam bezpieczniejszego miejsca | 89 |
| 9. Mój przestrah                    | 90 |
| 10. Od ludzi                        | 91 |

|                                              |     |
|----------------------------------------------|-----|
| 11. Nim znów ucieknę, nic nie mając zgoła    | 92  |
| 12. Za cóż od ludzi ucieka?                  | 93  |
| 13. Jak najdalej od widowni moich nieszczęść | 94  |
| 14. Dlaczego Sokrat nie uszedł?              | 95  |
| 15. Uchodźmy! I nie wróćmy nigdy!            | 96  |
| 16. Przepaść bez wieści                      | 97  |
| 17. Wyrwałem się na koniec                   | 98  |
| 18. Wspaniały sonet                          | 100 |
| 19. W pustynie uciekał                       | 101 |
| 20. Pustynia nie może stać się granicą       | 102 |
| 21. Nie masz dla mnie miasta ucieczki        | 104 |
| 22. Uciekać przed Heroda nożem               | 105 |
| 23. Uciekł on wcześniej                      | 106 |
| 24. Tam uciekam ja                           | 107 |
| 25. I znów ucieka, aż padnie bez siły        | 108 |
| 26. Nie na to, bym uciekał niemi             | 110 |
| 27. Szczęśliwy, kto się wydrzeć zdoła        | 111 |
| 28. Uciekła z własnej woli                   | 112 |
| 29. Uciec od Rozpacz                         | 114 |
| 30. Uchodźmy szybko, póki burza służy        | 115 |
| <br><b>II. Taktyka ucieczki</b>              | 117 |
| 1. Fałszywy powrót                           | 119 |
| 2. Ucieczka powinna być prześlizgiwaniem się | 120 |
| 3. Ucieczka to wyzdrowienie                  | 121 |
| 4. Nikt by niczego nie podejrzewał           | 122 |
| 5. Instynkt mówił mu: „Uciekaj!”             | 124 |
| 6. Zbieg działa w natchnieniu                | 126 |
| 7. Krzywo jedzie, kto ucieka                 | 127 |
| <br><b>III. Zesłańcy i galernicy</b>         | 129 |
| 1. Noc bez księżyca i bez gwiazd             | 131 |
| 2. Uciekł z domu w jednej koszuli            | 132 |
| 3. I inne tysięczne przyczyny                | 133 |

|                                                                           |     |
|---------------------------------------------------------------------------|-----|
| 4. Kłamałem, ile mogłem                                                   | 134 |
| 5. W ekwipażu pod nogami                                                  | 141 |
| 6. Mocne uderzenie o kamień na drodze będący                              | 142 |
| 7. Krzyczałem na całe gardło, tłumacząc, że nie jesteśmy<br>zbrodniarzami | 145 |
| 8. Nie wiadomo, co zawierały wiersze                                      | 151 |
| 9. Uszedł z galer                                                         | 156 |
| 10. Żółty paszport                                                        | 157 |
| 11. Dziewiętnaście lat                                                    | 158 |
| 12. Na wierzch założyłem bluzę galernika                                  | 159 |
| 13. Jakby naprawdę umarł                                                  | 161 |
| 14. Kocham wolność                                                        | 162 |
| 15. Był to czyn szaleńczy, zupełnie beznadziejny                          | 165 |
| <b>iv. Dezerterzy</b>                                                     | 167 |
| 1. Wbrew prawom przedsięwzięte oddalenie się                              | 169 |
| 2. Żona dezertera                                                         | 171 |
| 3. Ktokolwiek z nich w wyrażonym niestawi się czasie                      | 172 |
| 4. Lekkość takiego postępu                                                | 174 |
| 5. Ludzie luźni                                                           | 176 |
| 6. Jakby się rzucał w objęcia kochanek                                    | 178 |
| 7. Prezydent w ambarasie                                                  | 179 |
| 8. Wstyd dezercji przed wojną                                             | 180 |
| 9. W nowych mundurach, po ulicach zebrzący                                | 182 |
| 10. Płaszcz futrzany z dużym kołnierzem                                   | 183 |
| 11. Przez całą drogę nie było innego dyskursu, jak tylko<br>o ucieczce    | 185 |
| 12. <i>Lieber sterben...</i>                                              | 193 |
| 13. Kto więcej się nie pokazał                                            | 200 |
| 14. Z każdej batalii uchodził                                             | 201 |
| 15. Golili od ucha do ucha                                                | 203 |
| 16. W czasie obchodu uciekł                                               | 204 |
| 17. Spojrzał na świat wesoły i pociągnęła go swoboda                      | 205 |
| 18. Dezercja nie tylko w wojsku się trafia                                | 218 |

|                                                      |     |
|------------------------------------------------------|-----|
| <b>v. Pęd ucieczki, pęd pogoni</b>                   | 221 |
| 1. Jeśli sprawca zbiegł                              | 223 |
| 2. Będę ścigał demona                                | 224 |
| 3. W światło                                         | 227 |
| 4. Nogi plątały mu się w krzakach                    | 228 |
| 5. Namiętność myśliwska w pogoni za łupem            | 229 |
| 6. Dzielny jeleń, podły lis                          | 233 |
| 7. Widząc, że Lis Chytry ujść im nie potrafi         | 234 |
| 8. Słyszysz pogoń, tętnią błonia                     | 236 |
| 9. Bez tchu pędząc skrajem jaru                      | 237 |
| 10. Z nową nadzieją nowa dzielność przybyła          | 238 |
| 11. Już ja wiem, kto oni są                          | 240 |
| 12. Miał przed sobą ślepą uliczkę                    | 245 |
| 13. Obławy po lasach                                 | 248 |
| 14. Wciąż przez tylne okienko wyglądając             | 251 |
| 15. Pomieszać rejteradę                              | 252 |
| 16. Zemknął, aby śladu po sobie nie zostawić         | 253 |
| 17. Sam opętany szatan cię goni!                     | 254 |
| <b>vi. Listy gończe</b>                              | 257 |
| 1. Znalazł do ucieczki porę                          | 259 |
| 2. Na wyszukiwaniu tychże zbiegów wiele zależy       | 260 |
| 3. Włosów czarnych, łysy                             | 261 |
| 4. Aby baczne oko miały                              | 262 |
| 5. Dwie paki i jeden worek                           | 263 |
| 6. Kapelusz ze wstążką białą wypłowiałą              | 265 |
| 7. Mówi tylko po polsku                              | 269 |
| 8. Złamawszy kajdany z nóg i rąk                     | 270 |
| 9. Tęgo szlakować, dostrzegłszy przytrzymać          | 271 |
| 10. Łys u niego od samych nozdrzów się zaczyna       | 272 |
| 11. W czasie ucieczki zabrał ze sobą rzeczy skarbowe | 275 |
| 12. Być może, że posiadał jakieś znaki szczególne    | 278 |
| 13. Twarzy gładkiej, wymowy prędkiej                 | 280 |

|                                                                                    |     |
|------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 14. Pewien Tomasz                                                                  | 281 |
| 15. Na głowę jego cenę naznaczono                                                  | 282 |
| <b>VII. Uciec z więzienia (i innych miejsc)</b>                                    | 287 |
| 1. Narzędzia do wydobywania się z kajdan                                           | 289 |
| 2. Parawany wykonanie złych zamiarów ułatwiające                                   | 290 |
| 3. Gdyby nie szyldwach                                                             | 291 |
| 4. Pamiętnik, którego redakcja odbywała się w mojej celi                           | 292 |
| 5. Więzy nadzwyczajne, kajdany prętowe                                             | 293 |
| 6. Znany sposobik                                                                  | 294 |
| 7. Skarb mogący wynagrodzić trudy                                                  | 295 |
| 8. Obliczywszy prawdopodobieństwo możliwości<br>uwolnienia się                     | 299 |
| 9. Nic wspólnego z kramarzami i ucieczkami                                         | 303 |
| 10. Kolorowy człowiek nie być owca                                                 | 308 |
| 11. Trzy razy ponawiał ten eksperyment                                             | 311 |
| 12. Nie mógł im zejść wprost na głowy                                              | 312 |
| 13. W niecałą sekundę podjąłem decyzję                                             | 313 |
| 14. Co rok kości stają się cięższe o funt                                          | 315 |
| 15. Nigdy nie zdołano tego pojąć ani wytłumaczyć                                   | 324 |
| 16. Jedyna niedorzeczność, jaką powiedziałeś w życiu                               | 331 |
| 17. Szukanie swobody                                                               | 337 |
| 18. Jeden za drugim powyskakiwali z dachu                                          | 338 |
| <b>VIII. Słynne ucieczki</b>                                                       | 339 |
| 1. Nie zezwalałem sobie na najmniejszą myśl, która nie<br>wiązałaby się z ucieczką | 341 |
| 2. Jeńcowi wolno jest uciekać                                                      | 344 |
| 3. Wybiła północ, kiedy wszyscy znaleźli się razem                                 | 346 |
| 4. Uciekł w Boże Ciało                                                             | 349 |
| 5. Pomysłów na ucieczkę nie brakowało                                              | 350 |
| 6. Bez rozczulania się, inaczej zginiemy                                           | 351 |
| 7. Swobodne wejście, ale jak do pustki                                             | 360 |

|                                                       |     |
|-------------------------------------------------------|-----|
| 8. W godzinę jeszcze potem drżał jak liść             | 362 |
| 9. Uciekłeś bez huku                                  | 364 |
| 10. Dobranoc, klatko; dzień dobry, wolności           | 365 |
| 11. Rząd do tej ucieczki dał tajemne polecenie        | 366 |
| 12. Możesz wejść, książę wyszedł                      | 367 |
| 13. Postanowiwszy nie dać się żywcem ująć             | 368 |
| 14. Gdyby przyszła panu ochota uciec tej nocy         | 369 |
| 15. Trudne do opisanja uniesienie                     | 374 |
| 16. Książę umknął już za Ren                          | 375 |
| 17. Trzy miliony dukatów                              | 376 |
| 18. Niepotrzebny adwokat szlochających matek          | 377 |
| 19. Pan źle znasz swoją policję                       | 379 |
| <b>IX. Na placu bitwy</b>                             | 383 |
| 1. Jak używać na pogrom ucieczki pozoru               | 385 |
| 2. Przez Wisłę po lodzie                              | 386 |
| 3. Nieprzyjaciół rozpoczął rejteradę                  | 388 |
| 4. Jęk i pęd ucieczki (bitwa pod Grochowiskami)       | 390 |
| 5. Zostawiając cały oddział na pastwę                 | 391 |
| 6. Rzucano wszystko, co tylko ucieczkę utrudzać mogło | 392 |
| 7. Huron znowu wziął się do odwrotu                   | 395 |
| 8. Wszystko piechrznięło różnymi drogami              | 396 |
| 9. Te wozy to tylko ciężar niepotrzebny               | 399 |
| 10. Wstyd uciekać przez Kozakami                      | 400 |
| 11. Czołgając się wśród zarośli i cierni              | 402 |
| 12. Uciekaj co możesz!                                | 403 |
| 13. Jeżeli kochać, uciekać!                           | 404 |
| 14. Ucieka między hordy z trupem swego pana           | 405 |
| 15. Mój głos był bez wartości                         | 406 |
| <b>X. Przez granice</b>                               | 407 |
| 1. Unieść głowy za Niemen                             | 409 |
| 2. W mojej sutannie i peruce                          | 410 |
| 3. Każdemu z nas uciekać radził                       | 412 |

|                                                                        |     |
|------------------------------------------------------------------------|-----|
| 4. Zrejterował się nazad                                               | 414 |
| 5. Wpaść na Zarwanicę                                                  | 415 |
| 6. Przemknąć przez wedety austriackie                                  | 416 |
| 7. Policja austriacka jest czujna jak diabli                           | 420 |
| 8. Z twarzą posmarowaną mieszaniną sadła, sadzy i innego jeszcze brudu | 422 |
| <b>XI. Uciec od długów (i inne sprawy)</b>                             | 427 |
| 1. W konie!                                                            | 429 |
| 2. Do Bazylianów na gzymsy                                             | 430 |
| 3. W razie potrzeby budynku rozrzucić                                  | 432 |
| 4. Znikł jak kamfora                                                   | 435 |
| 5. Zaciągnąwszy w Wenecji długi                                        | 438 |
| 6. Kryją się i tułają                                                  | 439 |
| 7. Uchodź z pośpiechem gdzieś w zamorskie światy                       | 440 |
| 8. Ukryli się w ciemnym lesie                                          | 443 |
| 9. Uciekaj, zanim krwi więcej popłynie                                 | 444 |
| 10. Chytróść, która ma minę prostoduszności                            | 446 |
| 11. Nie wtykaj nosa, gdzieś nie dał grosza                             | 447 |
| 12. Długo nie służył                                                   | 451 |
| <b>XII. Diablice i diabły</b>                                          | 453 |
| 1. Od krzyża ucieka                                                    | 455 |
| 2. Jak czmyha, tak czmyha                                              | 456 |
| 3. Nie żołnierz, ale anioł                                             | 457 |
| 4. Zakrystian pędził się za mną przez całą Boloniją                    | 459 |
| 5. Ujrzyć wierutnego szatana                                           | 461 |
| 6. Już to nie diabeł, co uciekł przed nami                             | 462 |
| 7. Rączym wybiegom nie sprostął                                        | 464 |
| <b>XIII. Po rycersku</b>                                               | 465 |
| 1. Gdyby ucieczki nie zlekła się                                       | 467 |
| 2. Czemuż tak prędko z bitej zeszli drogi                              | 468 |
| 3. Ząbków bielutkich jak szczurek używa                                | 470 |

|                                            |     |
|--------------------------------------------|-----|
| 4. Gdyś ucieczkę z sobą radził             | 471 |
| 5. Skok na drugą stronę                    | 472 |
| 6. Spadł lekko, pochylił się gibko         | 473 |
| 7. Bez niej ucieczka na nic się nie przyda | 474 |
| 8. Zgadła ucieczkę Aldona                  | 477 |
| 9. Zanadto źle ktoś strzela                | 479 |
| 10. Mnóstwo prześcierań silnie powiązanych | 481 |
| 11. Nigdy nie wróci, kto dalej pobieży     | 485 |
| 12. Położyć koniec temu życiu z chwałą     | 486 |
| 13. Zachować życie drogie                  | 487 |
| 14. Rzuć już, porzuć, koniu siano!         | 488 |
| 15. Miesiąc świeci – jeździec leci         | 489 |

|                                                      |     |
|------------------------------------------------------|-----|
| <b>xiv. Nie ma co czekać, trzeba uciekać</b>         | 493 |
| 1. Skryć się w konopiach bezpieczniej niż w chruście | 495 |
| 2. Sejmikować, a potem uciekać                       | 496 |
| 3. Nie ma co czekać, trzeba uciekać                  | 497 |
| 4. Tłusty holofernes                                 | 499 |
| 5. Zadenuncjował mnie błazen                         | 500 |
| 6. Kontredans z ukontentowania                       | 501 |
| 7. Podkopać się przez skorupę planety                | 502 |
| 8. I nie widział innego sposobu                      | 504 |
| 9. Uchodź na Kamczatkę                               | 505 |
| 10. That is the question                             | 506 |

|                        |     |
|------------------------|-----|
| <b>SPIS ILUSTRACJI</b> | 507 |
| <b>ILUSTRACJE</b>      | 513 |